

А. М. Соцький

orcid.org/0000-0001-6836-7480

доктор юридичних наук, професор,

в.о. завідувача кафедри юриспруденції

Чернівецького інституту

Міжнародного гуманітарного університету

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПРЕДСТАВНИКА ПЕРСОНАЛУ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Постановка проблеми. Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 2 закону України «Про пробацію» пробація – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого (Конституція України, 1996).

Формами пробації є забезпечення безпеки суспільства (громади) шляхом запобігання вчиненню правопорушень; надання суду інформації, що характеризує обвинувачену особу для прийняття справедливого рішення (складення досудової доповіді); організація виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; пробаційний нагляд; контроль за особою, яка вчинила правопорушення, а також допомога, спрямована на підтримку такої особи в суспільстві (консультації, мотивування до змін, сприяння у вирішенні проблемних питань); допомога особі, яка готується до звільнення з місць позбавлення волі, в адаптації до життя в суспільстві. В кримінальному провадженні активно застосовується такий вид пробації як надання суду інформації, що характеризує обвинувачену особу для прийняття справедливого рішення (складення досудової доповіді). В зв'язку з цим чинний КПК України містить ст. 721, де закріплено статус представника персоналу органу пробації. Вважаємо за необхідне розкрити зміст процесуального статусу представника персоналу органу пробації через призму складання досудової промови.

Стан дослідження. Проблематиці запровадження та функціонування пробації в Україні та питанням досудової доповіді присвячені праці К.А. Автухова, О.В. Беци, І.Г. Богатирьова, О.І. Богатирьової, Т.А. Денисової, К.П. Задої, М.В. Палія, Л.І. Олефіра, С.В. Сьоміна, Т.П. Ткач, Д.В. Ягунова та інших науковців. Слід констатувати, що більшою мірою ці питання висвітлені у роботах фахівців у сфері кримінально-виконавчого права. Водночас недостатнім є дослідження саме процесуального статусу представника персоналу пробації в кримінальному провадженні.

Метою статті є з'ясування змісту процесуального статусу представника персоналу органу пробації в кримінальному провадженні та внесення пропозицій до кримінального процесуального законодавства щодо удосконалення норм, що закріплюють цей статус.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст.62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (Конституція України, 1996). Кримінальне провадження направлене на те, щоб притягати до відповідальності тільки винних осіб. Призначення покарання винній особі може бути на основі загальних засад призначення покарання (Кримінальний кодекс України, 2001), серед яких важлива роль належить характеристиці особи винного. Одним із завдань пробації є підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених. Представник уповноваженого органу з питань пробації складає досудову доповідь за ухвалою суду з метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання (Закон України «Про пробацію», 2015). Отже, роль представника персоналу органу пробації в кримінальному провадженні важлива з точки зору майбутнього впливу на

міру призначеного покарання, хоча й згідно законодавства така досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину. Варто погодитись з думкою Т.П. Ткач про те, що доповідь має висловлювати незалежну та неупереджену думку працівника служби пробації стосовно особи правопорушника та вчиненого ним злочину і не бути частиною обвинувачення або благанням правопорушника до пом'якшення покарання (Ткач Т.П., 2014, с. 63). Тому складаючи промову прокурор повинен наводити свої факти і аргументи, що охарактеризують особу винного та обґрунтовувати наявність обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання і можуть в подальшому вплинути на міру покарання.

Процесуальний статус будь-якого суб'єкта складається з комплексу прав, обов'язків, гарантій та відповідальності. В кримінальному провадженні процесуального статусу суб'єкт набуває з конкретного моменту і саме з цього часу йому належать певні права, обов'язки, гарантії та він несе відповідальність за неналежне виконання обов'язків. Щодо представника персоналу органу пробації, то відповідно до ч.1 ст.72 1 КПК України представником персоналу органу пробації є посадова особа такого органу, яка за ухвалою суду складає та подає до суду досудову доповідь (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012). Це фактично означає, що з моменту набрання законної сили такої ухвали суду в кримінальному провадженні появляється суб'єкт представник персоналу органу пробації.

Представник персоналу органу пробації з метою складання досудової доповіді має право:

1) отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та громадян;

2) викликати обвинуваченого до уповноваженого органу з питань пробації для отримання усних чи письмових пояснень;

3) відвідувати обвинуваченого за місцем його проживання або перебування, роботи або навчання;

4) відвідувати місця попереднього ув'язнення, якщо до обвинуваченого застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою;

5) заявляти клопотання суду про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження щодо обставин, передбачених пунктами 4 та 5 частини першої статті 91 цього Кодексу, а у кримінальних провадженнях щодо неповнолітнього обвинуваченого – додатково статтями 485, 487 цього Кодексу в порядку, передбаченому статтею 317 цього Кодексу;

6) бути присутнім під час проведення судового засідання;

7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012).

Варто зауважити, що для реалізації деяких прав представника персоналу органу пробації мають бути закріплені чіткі обов'язки інших суб'єктів, зокрема обвинуваченого. Наприклад, право представника персоналу органу пробації викликати обвинуваченого до уповноваженого органу з питань пробації для отримання усних чи письмових пояснень підкріплене обов'язком обвинуваченого надавати достовірну інформацію представнику персоналу органу пробації, необхідну для підготовки досудової доповіді. Проте цього недостатньо, адже вважаємо, що в КПК України впершу чергу має бути обов'язок обвинуваченого з'являтися до такого представника для надання інформації. Тому вважаємо, що слід внести доповнення в п. 1 ч. 7 ст. 42 КПК України, виклавши наступним чином: «Підозрюваний, обвинувачений зобов'язаний: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, представника персоналу органу пробації, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це зазначених осіб;». Також проблемним є те, якщо ж обвинувачений надасть все ж таки неправдиву інформацію представнику персоналу пробації, які це матиме наслідки для цього обвинуваченого. Вважаємо, що варто розробити чіткіший механізм для реалізації прав представника персоналу органу пробації в кримінальному провадженні, щоб це не зводилось до формального підходу до значення самої досудової доповіді.

Обов'язок – це встановлена законодавством і забезпечена державою міра необхідної поведінки суб'єкта права [Копиленко О.Л., Бараш Є.Ю., 2019, с. 94]. Крім прав, представник персоналу органу пробації зобов'язаний:

- 1) складати досудову доповідь і подавати її до суду в строк, визначений ухвалою суду;
- 2) дотримуватися прав і свобод людини і громадянина;
- 3) невідкладно повідомляти суд про наявність або виникнення об'єктивних обставин, що унеможливають підготовку або своєчасне подання досудової доповіді;
- 4) надавати пояснення з поставлених судом питань щодо досудової доповіді під час судового розгляду;
- 5) не розголошувати будь-які відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків;
- 6) не допускати розголошення в будь-який спосіб конфіденційної інформації, яку йому було довірено або яка стала відома у зв'язку з виконанням обов'язків;
- 7) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012).

Звернемо увагу щодо обов'язку складати досудову доповідь в строк, визначений в ухвалі суду тому, що часто на практиці саме відносно виконання цього обов'язку виникають труднощі. Наприклад, Ухвалою Шевченківського районного суду м.Львів від 25 квітня 2019 року у справі № 466/2899/19 встановлено строк для пред'явлення досудової доповіді до 03 травня 2019 року, фактично 9 днів, проте робочих фактично 3 дні. Зрозумілим є той факт, що за такий період не можна зібрати інформацію про обвинуваченого повну та всебічну. Оскільки представнику персоналу органу пробації слід за цей час: у день отримання ухвали суду зареєструвати її в журналі обліку осіб, стосовно яких отримано ухвали суду на складення досудової доповіді; завести справу за матеріалами досудової доповіді стосовно обвинуваченого; сформувати у процесі підготовки досудової доповіді усі документи, які долучаються до справи за матеріалами досудової доповіді стосовно обвинуваченого; не пізніше дня, наступного за днем отримання ухвали суду, обвинуваченому надіслати виклик до органу пробації для проведення бесіди; провести бесіду з обвинуваченим при підготовці досудової доповіді (Порядок складання досудової доповіді затверджений наказом Міністерства юстиції України 27.01.2017 № 200/5).

У вищезазначеній ухвалі Шевченківського районного суду м.Львів вказано: 1) доручити представнику персоналу Сокальського міськрайонного відділу з питань пробації Західного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції скласти досудову доповідь відносно п'ятьох осіб відповідно до вимог ст. 314-1 КПК України в строк до 03 травня 2019 року; 2) роз'яснити представнику органу пробації про його права та обов'язки, визначені ст. 72-1 КПК України; 3) роз'яснити обвинуваченому, що йому надається можливість брати участь у підготовці досудової доповіді (Ухвала Шевченківського районного суду м. Львів від 25 квітня 2019 року у справі № 466/2899/19). Участь особи у підготовці досудової доповіді полягає у наданні персоналу органу пробації інформації, необхідної для підготовки такої доповіді. Вважаємо, що позитивним було б, коли в ухвалі суд не лише доручав би підготувати та надати досудову доповідь у певний строк, а й зобов'язував представника персоналу органу пробації невідкладно повідомити суд про наявність або виникнення об'єктивних обставин, що унеможливають підготовку або своєчасне подання досудової доповіді. Це сприяло б дотриманню розумних строків судового провадження і мінімізувало б можливі відтермінування засідань з цієї причини, а також дисциплінувало виконавців цього доручення.

На представника персоналу органу пробації також покладено обов'язок не розголошувати будь-які відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків. Такі відомості можуть містити у собі інформацію, що є таємницею досудового розслідування. Тому доцільно було б попереджати представника персоналу органу пробації, що у випадку складання досудової доповіді, він попереджається про кримінальну відповідальність за розголошення даних досудового розслідування. І відповідно варто було б внести зміни до ч. 2 ст. 387 КК України віднісши до суб'єктів кримінального правопорушення також і представника персоналу органу пробації. Викласти дану частину статті в наступній редакції: «Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, вчинене суддею, прокурором, слідчим, дізнавачем, працівником оперативно-розшукового органу, представником персоналу органу пробації незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні».

Висновки. Отже, аналізуючи положення законодавства щодо можливості застосування досудової пробації, варто зауважити, що даний вид пробації має позитивні аспекти застосування: зниження злочинності кількості ув'язнених в місцях позбавлення волі осіб; позитивний економічний ефект: утримання правопорушника у місцях позбавлення волі набагато дорожче для держави, ніж перебування на пробації; а також залишаючись у суспільстві особа не втрачає роботу та сплачує внески у держбюджет; дотримання міжнародних стандартів.

Досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності. Процесуальний статус представника персоналу органу пробації в кримінальному провадженні взаємозалежний із складанням досудової доповіді. Складаючи досудову доповідь представник персоналу органу пробації має комплекс прав і обов'язків, що визначені в КПК України. Для реалізації деяких прав представника персоналу органу пробації мають бути закріплені чіткі обов'язки інших суб'єктів, зокрема обвинуваченого. Вважаємо, що в КПК України впершу чергу має бути обов'язок обвинуваченого з'являтися до такого представника для надання інформації. Тому вважаємо, що слід внести доповнення в п. 1 ч. 7 ст. 42 КПК України, виклавши наступним чином: «Підозрюваний, обвинувачений зобов'язаний: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, представника персоналу органу пробації, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це зазначених осіб;».

Література

- Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 08.04.2022).
- Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n522> (дата звернення: 08.04.2022).
- Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 08.04.2022).
- Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію» / за заг. ред. доктора юрид. наук., проф., академіка НАН Копиленка О. Л., доктора юрид. наук., проф. Бараша Є. Ю. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2019. 114 с.
- Порядок складання досудової доповіді затверджений наказом Міністерства юстиції України 27.01.2017 № 200/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17#Text> (дата звернення: 08.04.2022).
- Про пробацію: закон України від 05 лютого 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 08.04.2022).
- Ткач Т. П. Досудова доповідь служби пробації: поняття, необхідність, функції. *Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби*. 2014. № 1. С. 56–65.
- Ухвала Шевченківського районного суду м. Львів від 25 квітня 2019 року у справі № 466/2899/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81410161>

References

- The Constitution of Ukraine (1996, June 28). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
- Criminal Code of Ukraine (2001, April 5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n522> [in Ukrainian].
- Criminal Procedure Code of Ukraine (2012, April 13) № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
- Kopylenko O. L., & Barash E. Yu. (2019). *Naukovo-praktychnyy komentar do Zakonu Ukrayiny «Pro probatsiyu»* [Scientific and practical commentary on the Law of Ukraine «On Probation»]. Kyiv : Private individual Kandyba T. P. [in Ukrainian].
- The procedure for compiling the pre-trial report was approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine (2017, January 27) № 200/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17#Text> [in Ukrainian].
- Law of Ukraine on probation (2015, February 5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> [in Ukrainian].
- Tkach T. P. (2014). *Dosudova dopovid' sluzhby probatsiyi: ponyattya, neobkhdnist', funktsiyi* [Pre-trial report of the probation service: concepts, necessity, functions]. *Naukovyy visnyk Instytutu kryminal'no-vykonavchoyi sluzhby*. No. 1. Pp.56–65. [in Ukrainian].
- Decision of the Shevchenkivsky District Court of Lviv (2019, April 25) in the case № 466/2899/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81410161> [in Ukrainian].

Анотація

Соцький А. М. Процесуальний статус представника персоналу органу пробації в кримінальному провадженні. – Стаття.

У статті досліджується процесуальний статус представника персоналу органу пробації в кримінальному провадженні. В кримінальному провадженні активно застосовується такий вид пробації як надання суду інформації, що характеризує обвинувачену особу для прийняття справедливого рішення (складення досудової доповіді). Досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності. Процесуальний статус представника персоналу органу пробації в кримінальному провадженні взаємозалежний із складанням досудової доповіді. Складаючи досудову доповідь представник персоналу органу пробації має комплекс прав і обов'язків, що визначені в КПК України. Для реалізації деяких прав представника персоналу органу пробації мають бути закріплені чіткі обов'язки інших суб'єктів.

У статті зроблено висновок про те, що проблемним є й те, якщо обвинувачений надасть все ж таки неправдиву інформацію представнику персоналу пробації, які це матиме наслідки для цього обвинуваченого. Вважаємо, що варто розробити чіткіший механізм для реалізації прав представника персоналу органу пробації в кримінальному провадженні, щоб це не зводилось до формального підходу до значення самої досудової доповіді.

Проаналізовано обов'язок представника персоналу органу пробації скласти досудову доповідь в строк, визначений в ухвалі суду, що часто на практиці викликає труднощі. Оскільки представнику персоналу органу пробації слід за цей час: у день отримання ухвали суду зареєструвати її в журналі обліку осіб, стосовно яких отримано ухвали суду на складення досудової доповіді; завести справу за матеріалами досудової доповіді стосовно обвинуваченого; сформулювати у процесі підготовки досудової доповіді усі документи, які долучаються до справи за матеріалами досудової доповіді стосовно обвинуваченого; не пізніше дня, наступного за днем отримання ухвали суду, обвинуваченому надіслати виклик до органу пробації для проведення бесіди; провести бесіду з обвинуваченим при підготовці досудової доповіді.

Ключові слова: кримінальне провадження, пробація, представник персоналу органу пробації, процесуальний статус, досудова доповідь, уповноважений орган з питань пробації.

Summary

Sotckyi A. M. Procedural status of the representative of the probation body in criminal proceedings. – Article.

The article examines the procedural status of the representative of the staff of the probation body in criminal proceedings. In criminal proceedings, such a type of probation is actively used as providing the court with information that characterizes the accused person to make a fair decision (preparation of a pre-trial report). Pre-trial probation is the provision of the court with formalized information that characterizes the accused, in order for the court to decide on the extent of his responsibility. The procedural status of the representative of the staff of the probation body in criminal proceedings is interdependent with the preparation of a pre-trial report. When compiling a pre-trial report, the representative of the probation body has a set of rights and responsibilities defined in the CPC of Ukraine. In order to exercise some of the rights of the probation officer, clear responsibilities of other actors must be established.

The article concludes that it is also problematic if the accused provides false information to the probation officer, which will have consequences for the accused. We believe that a clearer mechanism should be developed to exercise the rights of the probation officer's representative in criminal proceedings, so that it is not reduced to a formal approach to the meaning of the pre-trial report itself.

The obligation of the probation officer to prepare a pre-trial report within the time limit specified in the court decision has been analyzed, which is often difficult in practice. Whereas the representative of the staff of the probation body should during this time: on the day of receipt of the court decision, register it in the register of persons in respect of whom court decisions have been received for a pre-trial report; to initiate a case on the basis of the pre-trial report against the accused; to form in the process of preparation of the pre-trial report all documents attached to the case on the basis of the pre-trial report on the accused; no later than the day following the day of receipt of the court ruling, the accused shall send a summons to the probation body for an interview; to hold a conversation with the accused during the preparation of the pre-trial report.

Key words: criminal proceedings, probation, representative of the probation body, procedural status, pre-trial report, authorized body for probation.